

Леоніла МІЩЕНКО

НЕПЕРЕРВНІСТЬ ТРАДИЦІЇ

Студентський театр у Львівському університеті імені Івана Франка

Те, що сьогодні у Львівському університеті маємо кафедру театрознавства та акторської майстерності, це логічний вислід його історії. Бо десятиліттями важливим і цікавим чинником університетського життя був театр.

Яскрава сторінка театрального життя у Львівському університеті пов'язана з постаттю Леся Курбаса. 1908 р. він, студент університету, став актором аматорського театру при спортивному товаристві “Сокил”. Він грає головні ролі у п'єсах “На громадській роботі” Бориса Грінченка та “Ніч під Івана Купала” Михайла Старицького.

1909 р. Лесь Курбас засновує українську університетську драматичну студію. Його найближчим однодумцем був Адам Коцко. Студійці говорили зі своєю аудиторією про гострі суспільні проблеми. Перша вистава – п'єса Євгена Чирікова “Євреї” – мала великий успіх. Виконавця головної ролі Леся Курбаса увінчали лавровим вінком. У режисерських планах молодого засновника студії були п'єси Спиридона Черкасенка “Хуртовина”, Гергардта Гавптмана “Перед сходом сонця”... Та час був складний. 1910 р. загострилась боротьба львівських студентів за український університет. У збройній сутичці загинув Адам Коцко. Цілий ряд студентів було виключено з університету. Серед них і Л. Курбас. Але ідея, зроджена з серця і з любови до українського театру, не вмирає.

1950 р. режисер Театру ім. Марії Заньковецької Борис Тягно, учень Леся Курбаса, організовує в уні-

верситеті драматичну студію. Свого часу він працював з великим Майстром у “Березолі” і провадив там одну із дев'яти студій, дуже прискіпливо добираючи студійців. Б. Тягно намагався застосувати курбасівську систему і в нашій студії. Він відкидає фальшиву патетику, мелодраматизм, своєрідно трактує театральну умовність, вимагає від акторів не примітивної зовнішньої дії, а відтворення внутрішнього стану героя. Так, коли один з претендентів, декламуючи “Сон” Шевченка, при словах “А той нишком у куточку точить ніж на брата”, витяг з-за халяви свого чобота ножа, унаочнюючи дію, Борис Хомич не зарахував його до студії.

А втім, ще до появи в університеті Б. Тягна, на філологічному факультеті існував студентський аматорський гурток. До гуртка належали Валентина Черняк – великий ентузіаст театру, Дмитро Павличко, Володимир Здоровега, Левко Полюга, Леоніла Міщенко, Олекса Скоропада, Петро Пітила. Ми поставили тоді “Назара Стодолю” Т. Шевченка. Вистава відбулася в підшефному селі Чижиків при гасових лямпах.

Прихід Бориса Тягна надав професіоналізму нашим театральним дійствам. У репертуарі насамперед звернулися до творчости Івана Франка: “Украдене щастя”, “Кам'яна душа”, “Будка ч. 27”. “Украдене щастя” ми грали на сцені Театру ім. Марії Заньковецької. Після вистави наша студентська “розвідка” передала думку глядачів: “Студенти грають краще, ніж заньківчани”. Ми всі тоді були молоді, завзяті, сповнені творчого

пориву, натхнення. Головні ролі виконували: Антон Доценко (Микола), Юрій Скиба (Михайло), Леоніла Міщенко (Анна), Валентина Черняк (Настя), Петро Пітила (Шльома).

Драму в одній дії “Будка ч. 27” ставили і грали кілька разів з незмінним успіхом: в університеті, в с. Криворівні на франківських святах. Телестудія зафіксувала виставу, і вона з’явилась на телеекранах. Ролі виконували: А. Доценко (Прокіп Завада), Л. Міщенко (Ксеся), О. Годованська (Зося), В. Черняк (Олена).

Леоніла Міщенко – Ксеся (праворуч), Оксана Годованська – Зося, Володимир Глухий – Гнат у виставі “Будка ч.27” І. Франка.

Після Бориса Тягна драмгуртком керував Олександр Гай, ще пізніше – Володимир Максименко. 1955 р. О. Гай відновлює виставу “Украдене щастя”, яка здобула високу оцінку і глядача, і преси. “Три головні ролі, – пише рецензент у газеті “За радянську науку” від 10 червня 1955 р. – Анна, Микола і Михайло, у виконанні Л. Міщенко, А. Доценка і Л. Кучми – це правдиві, строго індивідуалізовані і показані у розвитку образи, які по-справжньому хвилюють і переконують глядача... Майстерна виконавиця ролі Насті В.С. Черняк досягла такого успіху, що кожна її поява, кожна репліка неодмінно викликала відповідну реакцію в залі. Заслуговує на увагу виконання ролі вїгта студентом О. Федоруком, а також ролі корчмаря – студентом С. Парасюком... Добре провели свої невеликі, але помітні ролі студенти І. Качан, С. Стопачинська, Г. Таран, П. Онищук, О. Годованська, О. Топінко, А. Конопа, А. Порада, М. Хрущ, Б. Гоцький”.

З роками студентський театр набирає дедалі більшої популярності. Приходять нові покоління студентів

– і нові артисти. Серед них В. Глухий, М. Косів, П. Зозуляк, В. Носан, Ю. Брилинський. В режисурі В. Максименка великий успіх мала постава п’єси І. Микитенка “Кадри”.

20 травня 1963 р. відбулася унікальна вистава “Лісова пісня” Лесі Українки. Вперше в сценічній історії ця драма була поставлена на березі озера Нечімне на Поліссі. Мавка (Світлана Гавриленко) гойдається на вітах берези, Русалка (Людмила Плаксюк) виходить з озера, Лісовик (М. Косів) і дядько Лев (З. Булик) з’являються з лісової гушавини. І навіть справжній соловей дивовижно долучається до вистави. Мавка після слів, звернених до Лукаша, – “Ти чуєш?” – робить маленьку паузу, і в той момент, коли наш славний музикант З. Булик мав відтворити на сопілці трюханя птаха, заспівав справжній соловей. А Русалка вийшла з очерету біля озера мокра, бо в це погоже сонячне передвечір’я десь узялася маленька хмарка і кілька хвилин падав дощ. Таких “чудес” було ще чимало за час нашого трьохденного перебування в краю “Лісової пісні”.

Присутній на цьому святі Максим Рильський писав у статті “Слово про Лесю Українку”: “Я цього року мав щастя побачити оті місця. Ту галявину, де, на тверде переконання волинян, відбувалася дія “Лісової пісні”, показували пеня (на жаль, тільки пеня) від дядькового Левогого дуба, чудесне озеро, з якого колись виринали Русалка з Водяником, берези, на яких любила гойдатися Мавка... Я був глядачем незабутнього видовища, коли студенти Львівського університету виконували сцени з “Лісової пісні”.

Фільмував цю виставу Петро Процик – університетський фотокор. Плівку він передав у музей Максима Рильського в Києві.

А ідея цієї вистави виникла ось як. 1963 р. ми, молоді викладачі, поїхали зі студентами на Волинь, мандруючи дорогами Лесі Українки. Переночували в селі Скулин, а рано помандрували в урочище Нечімне, де в хаті дядька Лева бувала Леся Українка і де їй привиділись герої “Лісової пісні”. Та замість пралісу побачили занедбану місцину, порубані дерева, а посередині стирчав великий пенюк від недавно спиляного старого дуба. Студенти його сфотографували, і ми поклали це фото на стіл завідувача управління культури облвиконкому в Луцьку, сказавши: в культурної нації це був би заповідник, а у нас – пенюк. Волиняни з розумінням поставились до нашої заяви. Так з’явилась ідея відновити, реставрувати це місце, створити тут заповідник “Край “Лісової пісні”.

Приводом до реалізації цієї ідеї послужило 50-річчя смерті поетеси. В кінці травня 1963 р. з’їхалось на свято Лесі Українки багато людей з усієї України, були гості з Білорусії, Грузії, Росії, серед них багато письменників, учених, композиторів, прибули фотокори,

львівське телебачення, преса. Як організатор, усе очолив ректор університету Євген Лазаренко, а серцем подій став Максим Рильський. Три дні вирувало свято в Ковелі, Колодяжному та в урочищі Нечімне. Ще жили люди, які пам'ятали, як виглядав ліс, хата дядька Лева, що де росло. І було вирішено відновити насадження, знайти і вичистити криницю. Кожен з учасників урочистостей посадив дерево, кущ, домовились побудувати тут хатку-сторожку, зробити відповідну загорожу з написом: "Край "Лісової пісні".

Минуло понад двадцять років... І знову я зі студентами над Нечімним. Високо піднявся дуб Максима Рильського. Зашуміли вітами сосни, берези Анатолія Кос-Анатольського, Олександра Дейча, Євгена Лазаренка... Їх уже немає. А ліс шумить весняно, співає свою лісову пісню.

З кінця 50-х р. студентська драмстудія започатковує проведення щорічних Шевченківських вечорів в Актівій залі університету. Я писала сценарії, щороку їх оновлюючи, щось змінювалось, підкреслювалось найбільш актуальне саме на той час. Був час, коли на Україні заборонили влаштувати Шевченківські вечори. Але в Університеті вони продовжувались. Зала, балкони були переповнені. Приходило багато львів'ян. А зі сцени лунало:

Кругом неправда і неволя,
 Народ замучений мовчить...

Пам'ятаю один момент, коли я перед початком вистави вийшла подивитись із вхідних дверей зали, як уряджена сцена. І побачила, що ректор Є. Лазаренко ще з одним студентом тягнуть по сцені рояль на потрібне місце. Усі прагнули хоч чимось допомогти. Не дивно, що й електрики, підсобні майстри, навіть вахтери докладали усіх зусиль, щоб вечір відбувся на найвищому рівні.

Вечір починався появою скульптурної групи, що відтворювала пам'ятник Т. Шевченка у Харкові. На постаменті стояли ніби вирізьблені гайдамаки, Катерина з дитиною, Перебендя, Варнак та інші герої, а над ними – Тарас. Під звуки мелодії "Думи мої..." (ця музика супроводжувала всю композицію) проходять, ніби оживаючи, згадані постаті. Перебендя з проводирем сідає на пень, грає на кобзі, і звучить його пісня "Ой, не шуми, луже!" Далі – динамічна сцена битви на шаблях гайдамаків з ворогом. Після них з'являється Катерина з дитям – сцена зустрічі з москалями ("Ти не пізнав мене, Йване?"). Найбільш розгорнутою була трагедійна сцена з поеми "Відьма" – зустріч з циганами і розповідь про долю дітей героїні. "Торів" прив'язаний до стовпа Єретик... Завершувалась композиція сценою Варнака, закутого в кайдани, які він наприкінці розривав. У цей момент завжди зривались бурхливі оплески в залі.

Найбільш запам'ятались виконавці цих ролей: Юрій Брилинський – незмінний Перебендя і чудовий співак, Оксана Годованська (Катерина), Михайло Косів і Володимир Глухий (Гайдамаки), Антон Доценко і Петро Зозуляк (Шевченко).

Пишучи сценарії, я не раз мусила вдаватись до самоцензури. Так, якогось року в країні дуже акцентувалась ідея інтернаціоналізму. Вечір тоді ми почали з декламації. Вийшло шестеро студентів і різними мо-

Сцена з композиції за творами Т. Шевченка. "Єретик"

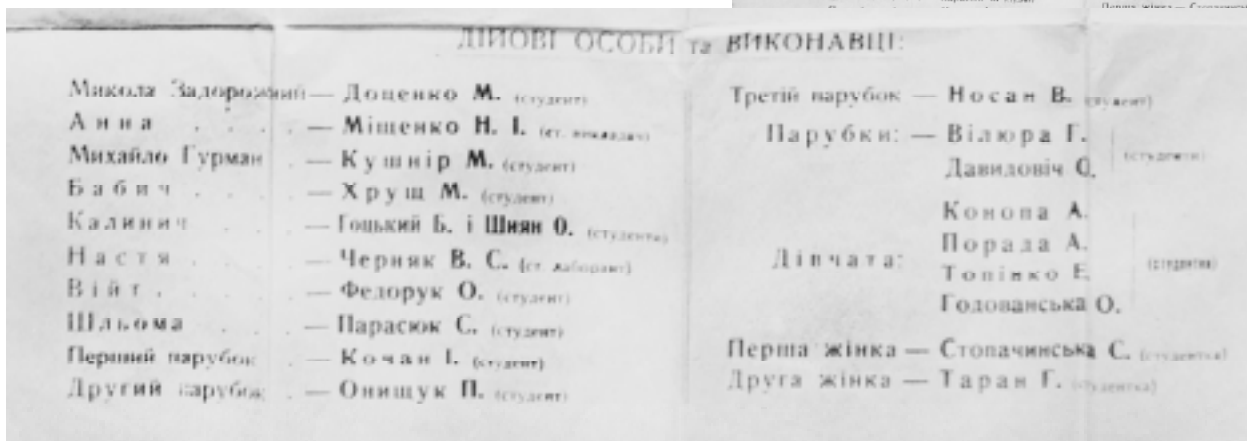
Оксана Годованська – Катерина
 у композиції за творами Т. Шевченка.

вами – українською, білоруською, грузинською, польською, російською і чеською читали рядки Шевченкового “Заповіту”. А далі все йшло таки за сценарієм. Так ми уникали конфліктів з ідеологами Університету.

9 квітня 1956 р. нашу драмстудію запросили взяти участь у відзначенні 100-річчя від дня народження Івана Франка, яке відбувалося в Театрі ім. Марії Заньковецької. Нам запропонували показати “Украдене щастя”. Ми були горді, що саме нам випала честь бути на цьому святі. На театральній афіші значилися імена драмстудійців – виконавців ролей: Микола Задорожний – Антон Доценко, Михайло – Микола Кушнір, Анна – Леоніла Міщенко, Бабич – Михайло Хрущ, Настя – Валентина Черняк, Війт – Олексій Федорак, Шльома – Стах Парасюк.

Траплялися й комічні ситуації під час наших вистав. Наприклад, у Криворівні. Світлове і звукове оформлення “Будки ч. 27” забезпечував студент з фі-

Сцена з вистави “Украдене щастя” І. Франка.

зичного факультету, дуже сумлінний і кваліфікований. Він поїхав на львівський вокзал і записав звук прибуваючого поїзда, щоб справити сильніше враження у фіналі вистави. І ось наближається цей фінал. Я (Ксеня) тягну Прокопа Заваду до залізничної колії, щоб кинути його під поїзд. Він пручається, напруга зростає, студент-фізик вмикає світло – фари паровоза, а далі має увімкнути звук. Але випадково натискає іншу кнопку – і звучить... “Інтернаціонал”. Законопослушні глядачі, які сиділи в залі, встають. Ось такий був фінал вистави... Пригадую ще й такий випадок. У виставі “Украдене щастя”, що відбувалась у Дрогобичі спекотного дня влітку, у першій дії, в мізансцені, де Анна стягає замерзлі чоботи з ніг задубілого від

морозу Миколи, я (Анна) бачу, що грим на його обличчі поплав густими темними вертикальними па-тьоками. Усю першу дію я ледве стримувалась від сміху. В антракті, звичайно, поклали новий грим.

Крім Шевченківських вечорів, були також вистави й вечори, присвячені творчості Лесі Українки, Михайла Коцюбинського, Василя Стефаника, Ольги Кобилянської, Максима Рильського. Ставила наша драмстудія, крім “Украденого щастя”, і “Кадри” Івана Микитенка, “Суєту” Івана Карпенка-Карого, “За двома зайцями” Михайла Старицького. Ця остання мала особливо великий успіх і багато разів йшла у студентському клубі. Було два склади виконавців головних ролей. Дуже талановито образ Проні створила студентка філософського факультету Наталя Городецька. А Голохвастова грав студент філологічного факультету Дмитро Мамчур. Він був родом з Чернігівщини (сьогодні – Чорнобильська зона), отож легко і природно відтворював характер Голохвастова. В іншому складі особливо відзначились Микола Крупач (Голохвастов) та Ярина Брилинська (Проня). Блискуче виконував роль Прокопа Свиридовича студент Ігор Тростюк. Хочу згадати також довгорічного аматора нашої драмстудії Романа Крохмального, який у цій п’єсі виконував роль Квартального. Він хоч і не виконував головних ролей, проте завжди був за лаштунками, готовий допомогти своїм товаришам.

Оригінально, неповторно творив сценічні характери Володимир Овсійчук, студент історичного факультету. У п’єсі “Суєта” Карпенка-Карого він виконував роль Акіли Акіловича. Цей персонаж з’являється тільки в четвертій дії. Його текст – короткі репліки, і головне в них слово “єрунда”. Але як віртуозно, кожного разу інакше вимовлялось це слово! Яким розмаїтим був його підтекст, смислове навантаження!.. Тепер цей студентський “Акіла Акілович” видатний учений, лавреат Шевченківської премії.

Однією з останніх моїх режисерських робіт стала інсценізація “Енеїди” Івана Котляревського. Вистава була здійснена до 200-ліття виходу в світ поеми. В ній узяли участь 20 студентів, 5 аспірантів і 8 викладачів філологічного факультету. Серед них студенти: Еней – Павло Топоровський, Троянці – Володимир Труш, Богдан Щур, Роман Мрака, Святослав Пилип-

чук, Роман Якимович, Іван Ціхоцький; Жінки – Світлана Сівова, Соломія Сівова. Викладачі: Зевс – Микола Ярмюлок, Венера – Марта Лабач, Тур – Володимир Працьовитий, Еол – Володимир Пілецький. Ведучі: Олена Галета, Микола Крупач, Богдан Тихолоз. Роль цуцика зіграв хлопчик Юрчик Бондар.

Костюми позичили в Театрі ім. Марії Заньковецької. Декоратором працював аспірант Андрій Вовчак. Сцену “Пекла” з Грішниками, які “на огні пеклись, горіли”, – як їх зобразив художник А.Д. Базилевич у своїх ілюстраціях до поеми, А. Вовчак проектував на спеціально підвішений екран. А тексти озвучували ведучі.

Головною, наскрізною ідеєю спектаклю “Енеїди” був мотив патріотичний:

Любов к отчизні де героїть,
 Там сила вража не устоїть,
 Там грудь сильніша од гармат...

Вистава вдалася на славу! Оплески не вщухали. Всі в залі вставали і викликали й викликали артистів на сцену.

Чимало драмстудійців після закінчення університету вступили до театральної студії при театрі ім. М. Заньковецької, працюють у цьому театрі і сьогодні є його окрасою.

Отже, справді: зв’язки університету з театром – явище не спорадичне, а закономірне. Свідченням цього – заснування кафедри театрального мистецтва та акторської майстерності. Запалений Лесем Курбасом мистецький “вогонь в одежі слова” у Львівському університеті не згасає!

Сцена з вистави “Украдене щастя” І. Франка.

